

2. Суханцева В.К. Музыка как мир человека. От идеи вселенной – к философии музыки /В.К. Суханцева/ – К., Факт, 2000 – 176 с.

В статті розглянуті теоретичні підвалини етико-естетичного розвитку особистості музиканта-педагога, а також сутність емоційно-ціннісного стилю навчання майбутніх фахівців у вищих музичних навчальних закладах.

Ключові слова: етико-естетичний розвиток особистості, емоційно-ціннісний стиль навчання, етико-естетична обдарованість.

В статье рассматриваются теоретические основы этико-эстетического развития личности музыканта-педагога, а также сущность эмоционально-ценностного стиля обучения будущих специалистов с высших музыкальных учебных заведениях.

The theoretical basis of ethical and aesthetic development of the individual musician-teacher, as well as the essence of emotional and value-style training of future specialists in higher musical education considered in the article.

УДК. 811.161.2:[372.46:81'243 – 057.874]
ББК 74.268.1РУС

Ю.Ю. Митнікова
м. Сімферополь, АР Крим, Україна

ПРОБЛЕМА ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ВИРАЖАЛЬНИМИ ЗАСОБАМИ У ШКОЛАХ З РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ ВИКЛАДАННЯ

Актуальність проблеми. Збагачення словникового запасу у навчанні мови має важливе значення, адже є невід'ємною складовою процесу розвитку усного та писемного мовлення. Ми досліджуємо проблему збагачення словникового запасу молодших школярів виражальними засобами у школах з російською мовою викладання. Для шкіл Криму українська мова є другою (близькоспорідненою), тому процес навчання українській мові має свою специфіку. У Державному стандарті початкової загальної освіти мовленнєва лінія зазначена як провідна. Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів відносно такого виду мовленнєвої діяльності як говоріння, передбачають володіння «частково мовленнєвими уміннями (орфоепічними, граматичними, інтонаційними), словниковим запасом у межах засвоєних тем, уміти будувати окремі висловлювання (словосполучення, речення)» [1, с.15].

Тому, **метою** даної статті є дослідження проблеми збагачення словникового запасу молодших школярів виражальними засобами в навчально-методичній літературі, а також обґрунтування доцільності використання специфічних методичних прийомів.

Аналіз джерел. Ретроспективний аналіз навчально-методичної літератури показав, що словникова робота спрямована на формування словникового запасу учнів, на засвоєння загальнонавчальної лексики. Поза увагою залишився пласт лексики, який стосується виражальних засобів мови. Проблема збагачення словникового запасу турбувала багатьох методистів (Ф. Буслаєв, І. Срезневський, В. Шереметєвський). Вони вважали за необхідне вивчати не тільки граматику й орфографію, але і мову в усьому її розмаїтті, тобто живе слово, яке відображає багатство мови.

Ф. Буслаєв - прихильник всебічного вивчення мови - першим ввів до шкільного курсу розділ вивчення слова і словника, що, на його думку, сприяло розкриттю багатства засобів рідної мови. І. Срезневський, К. Ушинський, В. Шереметєвський вважали володіння лексичним багатством і граматичними формами одним із найважливіших завдань навчання рідній мові.

У практиці початкової школи зазначена проблема найбільш глибоко розкрита у працях К. Ушинського. Він передбачав ефективність збагачення словникового запасу учнів через розкриття значення слова. Тому радив розпочинати лексичну роботу вже у період навчання грамоти [2, с.338]. Ідеї К. Ушинського знайшли своє втілення у роботах багатьох учених-методистів, які займались проблемами початкового навчання мови. Відомий педагог і методист М. Бунаков вважав найголовнішим завданням, яке стоїть перед учителем рідної мови, розвиток умінь «користуватися мовою для точного і складного висловлення своїх думок усно і письмово» [3, с.381]. Аналіз навчально-методичної літератури свідчить про те, що збагачення словникового запасу виражальними засобами повинно мати місце на уроках читання, адже аналіз цих засобів можна робити лише за умов наявності тексту. Перш за все, це стосується аналізу художніх засобів мови (епітети, метафори та ін.) Робота в напрямку збагачення словникового запасу молодших школярів виражальними засобами не передбачена на уроках української мови. Його зміст обмежується поясненням граматичного матеріалу [4].

На думку М. Львова, словникова робота повинна відбуватися на кожному уроці мови та охоплювати різні напрями роботи зі словом: необхідно давати 3-4 нових слова на кожному уроці, 3-4 нових значення слова, а також треба проводити «роботу над багатозначністю, над відтінками значень, емоційними забарвленнями, сполучністю та особливостями вживання - ще 5-6 слів» [7, с.28].

Сучасні методисти української мови (С. Дорошенко, В. Бадер, О. Хорошковська, М. Вашуленко) розглядають збагачення словникового запасу учнів початкових класів, як основу розвитку зв'язного мовлення.

Так, М. Львов, С. Дорошенко, В. Бадер надають збагаченню словникового запасу великого значення. Ними виділені такі напрями лексичної роботи: робота над засвоєнням лексичного значення слова, робота над усвідомленням прямого і переносного значення слова, багатозначністю й омонімією, робота над синонімами, антонімами, робота над крилатими словами та фразеологією, тропами та ін.

Робота з кожним із цих напрямків передбачає реалізацію 4 основних етапів: виділення слова у тексті, необхідного для тлумачення; його семантизація; виконання вправ на відпрацювання певної лексичної групи; введення нових слів у власне мовлення учнів, тобто активізація.

О. Хорошковська визначає достатність словникового запасу як одну з умов повноцінного володіння усним і писемним мовленням. Робота над збагаченням словникового запасу виражальними засобами повинна здійснюватись у двох напрямках: 1) Робота над семантикою слова (збагачення); 2) Активізація нових слів у мовленні.

Робота зі збагачення словникового запасу передбачає кількісне збільшення словника учнів. Активізація словника - процес перенесення з пасивного до активного словника учнів якомога більшої кількості слів, правильне їх вживання у власному мовленні.

Ця робота передбачає використання різноманітних прийомів. Багато уваги методисти приділяють прийомам розкриття лексичного значення слова. Робота над засвоєнням лексичного значення слова сприяє підвищенню інтересу учнів до словникової діяльності, дозволяє вводити нове слово найбільш раціональним для кожного випадку способом. Найповніший аналіз прийомів роботи над засвоєнням значень слів надає М. Львов:

- Демонстрація предмета або дії.
- Спосіб підставки синонімів.
- Спосіб логічного визначення.
- Розгорнутий опис.
- Виділення нових слів у реченні.
- Добір антонімів.

Аналіз морфологічної структури та словотворення.

У свою чергу, враховуючи специфіку викладання української мови як другої близькоспорідненої для російськомовних шкіл Криму, дуже цікавою є робота Л. Кутенко. Вона виділяє прийоми семантизації з урахуванням типології української лексики. На основі зіставного аналізу української та російської лексики С. Канюка розподіляє лексику за такими групами:

1 група слів – слова загального словникового фонду двох близькоспоріднених мов, які мають однакові для обох мов значення та незначні розбіжності у звуковому та буквенному складі (слова цього типу є загальними).

2 група слів – слова загального словникового фонду, які мають однакову семантику, загальний корінь (слова цього типу схожі).

3 група слів – специфічні слова, властиві тільки українській мові.

4 група слів – слова, які мають однаковий у обох мовах комплекс звуків (або незначні розбіжності у звуковому складі) та різне значення (міжмовні омоніми).

Зміст роботи зі збагачення та активізації словникового запасу молодших школярів (з урахуванням типології української лексики) має свою специфіку: для слів 1 типу, враховуючи знання їх семантики, змістом роботи є засвоєння вимови та граматичних форм слів; для слів 2 типу – актуалізація знань їх семантики, а у деяких випадках – уточнення семантики та робота над вимовою, запам'ятовуванням слів і вживанням їх у мовленні; для слів 3 типу – семантизація та робота над запам'ятовуванням, вимовою та вживанням слів у мовленні; для слів 4 типу – семантизація та оволодіння їх вимовою та вживанням у мовленні.

Використання наочності (предмета, малюнка, дії).

Переклад на рідну мову.

Перефразування.

Пояснення слів за допомогою синонімів або антонімів.

Розкриття видового поняття шляхом добору родового.

Пояснення слів у контексті.

Елементарний словотворчий аналіз слів.

Означені прийоми збагачення словникового запасу розглядає більшість методистів (М. Сокирко, С. Дорошенко, М. Вашуленко, О. Хорошковська, та ін.) Окрім зазначених прийомів семантизації О. Хорошковська виділяє етимологічний аналіз слова [5, с.202] М. Сокирко та М. Вашуленко виділяє прийом віднесення видового поняття до родового.

Щодо прийомів активізації словника М. Львов виділяє такі: [7, с.387]

Складання речення – тлумачення нового слова, його запис.

Складання кількох словосполучень з вивчаємим словом, практична перевірка сполучності з іншими словами.

Складання речень з вивчаємим словами: за певною темою, за картиною, за сюжетом прочитаної розповіді та ін.

Словникове або графічне малювання у зв'язку з вивчаємим словом.

Орфоепічна робота з цим словом, а також його запис у орфографічних цілях; проговорювання, коментування.

Переклад на вивчаєму іноземну мову, переклад речень з цим словом; запис обох слів.

Добір і запис ключових слів до розповіді на задану тему, яка має відношення до вивчаємого слова.

Складання та запис різноманітних текстів на обрану тему; дослідження правильності, доцільності вживання у тексті обраних слів; пошук і заміна слів.

На уроках української мови доцільними є прийоми складання словосполучень або речень із використанням нових слів. М. Вашуленко надає велику перевагу вправам із синонімами та антонімами, які є основними шляхами збагачення й активізації словникового запасу молодших школярів.

До прийомів збагачення мовлення Л. Варзацька відносить: добір видових понять до родового, розкриття значення слів і фразеологізмів з опорою на текст і картину, відбір з наданих мовних засобів найбільш влучних, побудова, відновлення, поширення, доповнення, редагування речень із використанням картин і малюнків. Використання цих прийомів спрямоване на вдосконалення мовлення, формування в учнів уміння правильно добирати необхідні мовні засоби для висловлювання власної думки з урахуванням правильності граматичних форм і синтаксичних конструкцій.

Говорячи про доцільність обраних методичних прийомів у роботі зі збагачення українського словникового запасу учнів у школах з російською мовою викладання більшість методистів надають перевагу прийому перекладу, тому що враховується принцип опори на рідну мову. М. Сокирко наголошує на ефективності цього прийому в 2 класі. Прийом перефразування логічно використовувати в 3 класі. Окрім того, методист робить акцент на використанні на уроках тлумачного словника, який сприяє чіткому усвідомленню лексичного значення. Прийоми семантизації:

Унаочнення (показ предмета або його зображення – малюнка, фотознімка, моделі, колекції, гербарію).

Добір синоніма (відомого учням слова).

Перефразування (наведення поданого в словниках тлумачення семантики слова).

Введення слова в новий контекст.

Наведення прикладу, життєвої ситуації, в якій пояснюється значення слова.

Пояснення походження слова, способу його творення, морфемної структури слова.

Розкриття родового поняття шляхом добору видових понять.

Віднесення видового поняття до родового.

Проблема збагачення словникового запасу молодших школярів розглядається більшістю методистів як одна зі складових розвитку усного та писемного мовлення учнів, удосконалення їх мовленнєвих здібностей.

Висновки. На підставі проаналізованої навчально-методичної літератури можна зробити висновки про те, що у сучасній методичній літературі робота над збагаченням словникового запасу розглядається як один із перспективних напрямків у методиці розвитку мовлення молодших школярів. Ученими-методистами М. Львовим, В. Бадер, О. Хорошковська, М. Вашуленко доведено, що систематична, системна, різноманітна та цілеспрямована робота з виражальними засобами розвиває увагу та інтерес до слова, збагачує мовлення дітей, робить його точнішим і виразнішим, активізує розумову діяльність учнів. Але проблема збагачення словникового запасу учнів виражальними засобами недостатньо глибоко висвітлена у методичній літературі, тому має свій вплив на роботу вчителя. Головною причиною відсутності систематичної роботи вчителя в цьому напрямку є те, що досі не визначена система роботи, не має методичного підґрунтя в напрямку збагачення словникового запасу учнів початкових класів саме виражальними засобами.

Література:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти // Шкільний світ. - №2, січень, 2006, - С. 15
2. Ушинський К.Д. Собр. соч. – М. – Л.: Изд-во АПН РСФСР. – 1949. – т.3.- с.338.
3. Бунаков Н.Ф. Избр. пед. соч.- М.: АПН РСФСР. – 1953. – 412 с.
4. Горбунцова Т.Ю. Навчання української мови в 2-4 класах шкіл з російською мовою викладання. – К.: Рад. школа, 1963. – 179. - /Посібник для вчителів початкових класів/.
5. Хорошковська О.Н. Методика навчання української мови у початкових класах шкіл з російською мовою викладання. – К.: Промінь, 2006.-256 с.
6. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: Метод. посіб. – К.: Освіта, 2006. – 268 с.

7. Львов М.Р. и др. Методика преподавания русского языка в начальных классах: Учеб. пособие для студ. Высш. Пед. Учеб. заведений/ М.Р. Львов, В.Г. Горецкий, О.В. Сосновская. – 2-е изд. Испр. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 464с., с. 387/

В данной статье автор анализирует обозначенную проблему в методической литературе и раскрывает приемы, которые являются наиболее эффективными в работе по обогащению украинского словарного запаса младших школьников выразительными средствами в школах с русским языком обучения.

Ключевые слова: выразительные средства, обогащение словарного запаса, методические приемы.

У даній статті автор аналізує визначену проблему в методичній літературі та розкриває прийоми, які є найбільш ефективними у роботі зі збагачення українського словникового запасу молодших школярів виразальними засобами у школах з російською мовою викладання.

Ключові слова: виразальні засоби, збагачення словникового запасу, методичні прийоми.

Annotation: in this article an author analyzes this problem in methodical literature and examines the methodical receptions which are most effective in work from enrichment of the Ukrainian dictionary supply by expressive facilities at school with Russian of teaching.

Keywords: expressive facilities, enrichments of dictionary supply, methodical receptions.

УДК: 373.546
ББК 74.263

К.Ф. Мусаєв
м. Сімферополь, АР Крим, Україна

КРИТЕРІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМ З ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ПОЗАШКІЛЬНИХ УСТАНОВАХ

Постановка проблеми. Світ на порозі ХХІ століття переживає інтенсивний розвиток інтегративних процесів постіндустріального суспільства, яке потребує відповідної форми регіональної політичної та економічної організації. Сучасні демократичні тенденції вимагають від громадянина не лише політичної активності, а й усвідомлення власної ролі і значення в житті суспільства, а також дії відповідно до власних переконань і цінностей. Важливими умовами демократичного суспільства є громадянська освіченість, компетентність, виховання поваги до прав людини, толерантності, вміння знаходити компроміс. Необхідно, щоб громадяни знали свої права та обов'язки, дотримувались закону, мислили критично і незалежно.

Сучасна позашкільна освіта має сприяти розвитку демократичної культури, формуванню, необхідних для проживання у європейському співтоваристві компетентностей, політико-правових і соціально-економічних знань. Пріоритети загальноєвропейської освіти полягають у наданні молодому поколінню знань про спільну європейську спадщину та практичних умінь адаптуватись до життя і навчання в різних країнах Європи, бути мобільними, соціально здібними, здатними до комунікації і захисту своїх прав.

Дуалістичний характер будь-якої національної освіти полягає з одного боку, у збереженні доброго, міцного коріння національної культури, з іншого – в адекватному оновленні, спрямованому на підготовку особистості до життя в динамічному, взаємозалежному світі. Для сучасної позашкільної освіти України, яка переживає ґрунтовне реформування, це може знайти своє відображення в оновлених стандартах змісту освіти національного та загальноєвропейського компонентів з урахуванням тенденції європейського і світового розвитку. Для практичної реалізації стратегічного курсу України на європейську інтеграцію необхідно поширювати у суспільстві просвітницьку діяльність, створити відповідні освітні проекти і програми, розробляти і запроваджувати у середні загальноосвітні та позашкільні заклади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепції освіти та розвитку людини були присвячені дослідження С. Кримського, В. Лук'янця, О. Кравченка, Л. Озадовської та інших.